

Oppimaan oppimisen arvioinnin mukaan yhdeksäsluokkalaisten osaaminen ja asenteet heikkenivät, mutta koulujen väliset erot ovat edelleen pieniä

Valtakunnallisessa oppimaan oppimisen arvioinnissa tutkittiin yhdeksäsluokkalaisten osaamista ja asenteita. Lisäksi arvioinnissa selvitettiin opettajien kuormittuneisuutta, opetus- ja palautteenantokäytänteitä sekä rehtoreiden käsityksiä koulun johtamisesta.

Tutkimuksesta julkaistiin keväällä 2026 vertaisarvioituista artikkeleista koostuva kirja *Oppimaan oppiminen – Perusopetuksen päättävien oppilaiden osaaminen ja asenteet* (Milja Saarnio, Eelis Mikkola, Risto Hotulainen & Mari-Pauliina Vainikainen (toim.), 2026, Gaudeamus). Tässä artikkelissa käydään läpi kirjassa esitetyjä tutkimustuloksia. Lisäksi pohditaan, miten osaamista ja asenteita voisi tukea niin koulussa kuin laajemminkin yhteiskunnassa.

Teksti Milja Saarnio

Oppimaan oppimisen arviointitutkimus

Oppilaiden osaamistason lasku huolestuttaa Suomessa. Julkisessa keskustelussa kannetaan huolta osaamiserojen kasvamisesta erityisesti tyttöjen ja poikien välillä, mutta myös alueiden ja koulujen välillä. Oppimaan oppimisen arvioinnin päätavoitteena oli selvittää yhdeksäsluokkalaisten osaamisen ja asenteiden kehittymistä sekä tarkastella niiden taustalla vaikuttavia tekijöitä. Sukupuolen lisäksi esimerkiksi oppilaan sosioekonomisen aseman, tuen saannin, maahanmuuttotilanteen

ja painotetun opetuksen ryhmän on todettu olevan yhteydessä osaamistason (Hiltunen ym., 2023; Salmela-Aro & Chmielewski, 2019; Hienonen ym., 2021; Nazeri & Vainikainen, 2024; Koivuhoivi, 2021).

Oppimaan oppimisella tarkoitetaan oppilaan osaamista sekä taitoa ja halua tarttua oppimishaasteeseen sen sisällöstä huolimatta (Hautamäki ym., 2002). Siihen kuuluvat siis erilaiset koulua ja oppimista koskevat uskomukset ja asenteet, jotka vaikuttavat oppimiseen ja sitä kautta myös osaamiseen. Suomessa yhdeksäsluokkalaisten op-

Kuvituskuva: Freepik.

pimaan oppimista on tutkittu laajoilla, valtakunnallisesti edustavilla otoksilla vuosina 2001, 2012, 2017 ja 2024. Tutkimukseen ovat osallistuneet samat koulut jo neljä kertaa, mikä tarjoaa tärkeää trenditietoa osaamisen ja asenteiden kehityksestä ympäri Suomen ja yli ajan. Kahdessa viimeisimmässä arvioinnissa tutkimukseen osallistuivat myös koulujen opettajat ja rehtorit.

Vuonna 2024 tutkimuksen päätöksessä oli mukana 82 koulua, 6738 oppilasta, 939 opettajaa ja 83 rehtoria. Tutkimukseen kuului myös lisäotos, jonka tutkimussisällöt olivat osin samat kuin päätöksessä, mutta jossa testattiin myös uusia osaamistehtäviä. Lisäotokseen osallistui 32 koulua, 2012 oppilasta ja 356 opettajaa. Arvioinnissa oppilaat tekivät tietokoneella tai tabletilla tehtäviä, jotka mittasivat loogista päättelykykyä, ongelmanratkaisutaitoja, matemaattista osaamista ja luetunymmärtämistä. Lisäksi he vastasivat laajoihin asenteita ja uskomuksia mittaaviin kyselyihin. Seuraavaksi tutkimustuloksia esitel-

lään viitaten samalla keväällä 2026 julkaistuun kirjaan (Saarnio ym., 2026).

Yhdeksäsluokkalaisten osaaminen ja asenteet

Oppimaan oppimisen teoksen luvussa 4 (Vainikainen, 2026) esitellään arviointitutkimuksen päätulokset. Niiden mukaan yhdeksäsluokkalaisten osaaminen on laskenut ja asenteet muuttuneet selvästi kielteisemmiksi aiempiin vuosiin verrattuna. Kun vuoden 2001 oppilaiden pistemäärien keskiarvo kiinnitettiin 500 pisteeseen ja muita arviointiajankohtia verrattiin siihen, oppilaat saivat osaamistehtävistä 468 pistettä vuonna 2012, 462 pistettä vuonna 2017 ja vuonna 2024 enää 398 pistettä. Uusimmassa arvioinnissa myös oppilaiden väliset erot olivat kasvaneet: kun vuoden 2001 tuloksissa keskihajonta eli yhden oppilaan keskimääräinen etäisyys keskiarvosta skaalattiin 100 pisteeseen, vuosina 2012 ja 2017 se oli 110 ja vuonna 2024 jo 128 pistettä. Tyttöjen ja poikien väliset osaamiserot ovat sen sijaan pysyneet melko samanlaisina si-

ten, että tytöt saivat 31 pistettä enemmän kuin pojat.

Arviointitulosten mukaan yhdeksäsluokkalaisten asenteet heikentyivät, mutta niissä nähtiin myös rakenteellinen muutos: vuosien 2017 ja 2024 välillä näkyi muutos, jossa oppilaiden myönteinen suhtautuminen kouluun oli selvästi heikentynyt ja kielteinen suhtautuminen voimistunut (kirjan luku 4, Vainikainen, 2026). Myös esimerkiksi luovutusherkkyys ja välttely vaikeiden tehtävien edessä lisääntyivät. Sukupuolten välillä eriytymiskehitystä näkyi siten, että tytöillä kielteinen suhtautuminen kouluun voimistui poikia enemmän, kun taas pojilla voimistui usko sattumaan koulumenestyksen selittäjänä.

Oppilaiden osaamista tarkasteltiin myös koulu-, luokka- ja oppilastasolla. Tutkimuksessa havaitut osaamisen ja asenteiden muutokset näkyivät myös koulutasolla, eli kouluittain tarkasteltunakin trendi oli laskeva (kirjan luku 4, Vainikainen, 2026). Tulosten mukaan uskomusten heikentyminen oli voimakkainta niissä kouluissa, joissa osaaminen oli laskenut eniten. Huomionarvoista on kuitenkin se, että oppilastasolla koulun merkitys osaamiserojen selittäjänä oli edelleen hyvin pieni (3 % selitysosuus; kirjan luku 5, Koivuhovi ym., 2026). Luokkien väliset erot olivat hieman suurempia kuin koulujen väliset erot (7–8 % selitysosuus), mutta tutkimuksen mukaan ne olivat jopa hieman pienentyneet vuoteen 2017 verrattuna. Oppimaan oppimisen arviointitulosten mukaan koulujen pelätty eriytymiskehitys ei siis ole Suomessa edennyt.

Oppimaan oppiminen – Perusopetuksen päättävien oppilaiden osaaminen ja asenteet, 2026, Gaudeamus

Osaamisen taustalla vaikuttavia tekijöitä

Oppimaan oppimisen arvioinnissa tutkittiin, miten oppilaiden erilaiset taustatekijät selittävät osaamisessa havaittuja eroja (kirjan luku 5, Koivuhovi ym., 2026). Yksilötasolla osaamista selittivät äidin koulutusaste, oppilaan sukupuoli, tutkimushetkellä voimassa ollut tuen taso (saiko oppilas tehostettua tai erityistä tukea) sekä maahanmuuttoausta. Oppilaiden osaamistaso oli siis arvioinnissa todennäköisesti korkeampi, jos oppilas oli tyttö, hänen äidillään oli korkea-asteen koulutus, oppilas ei saanut tehostettua tai erityistä tukea ja jos hän itse sekä vähintään toinen vanhemmista oli syntynyt Suomessa (kirjan luku 5, Koivuhovi ym., 2026). Tulokset olivat linjassa aiempien tutki-

Kuvituskuva: Freepik.
musten kanssa.

Myös opetusryhmä oli jossain määrin yhteydessä oppilaiden osaamiseen (kirjan luku 5, Koivuhovi ym., 2026). Tulosten mukaan mitä korkeampi oppilaiden äitien keskimääräinen koulutustaso oli, sitä korkeampi oli myös osaamistaso opetusryhmässä. Sen sijaan painotettu opetus ennusti korkeampaa osaamista-soa vain matemaattisen ajattelun osalta, mikä saattoi osittain johtua siitä, että vuoden 2024 aineistossa oli suurempi osuus LUMA-luokkia muihin painotuksiin verrattuna (30 % painotetun opetuksen luokista).

Opettajat ja rehtorit oppimaan oppimista tukemassa

Oppimaan oppimisen arviointiin sisältyivät kyselyt myös opettajille ja rehtoreille. Opettajakyselyt tuottivat uutta tietoa koulun yhteisistä käytänteistä ja pedagogiikasta, opettajien luottamuksesta toisiinsa ja rehtoriin, heidän ko-

kemastaan kuormituksesta sekä näiden tekijöiden välisistä suhteista. Rehtorikyselyn sisällöt olivat osin samoja, mutta lisäksi se painottui johtamiseen ja pätevien opettajien rekrytointiin. Opettaja- ja rehtoriaineiston tuloksia esitellään Oppimaan oppiminen -kirjan luvuissa 7–10.

Luvussa 8 (Hotulainen ym., 2026) esiteltyjen tulosten mukaan suuri osa opettajista koki olevansa kuormittuneita (keskiarvo 6,63 asteikolla 0–10). Kuormitusta aiheuttivat erityisesti haastavat oppilaat sekä työtehtävät, jotka liittyivät opettajan työhön, mutta haittasivat varsinaista opetustyötä. Tutkimuksen mukaan koulun yhteiset käytänteet ja jaettu käsitys pedagogiikasta sekä opettajien luottamus toisiinsa ja koulun johtamiseen vähensivät opettajien kokemaa kuormitusta (kirjan luku 8, Hotulainen, 2026). Tuloksissa oli kuitenkin paljon koulukohtaisia eroja: joissakin kouluissa yhteiset käytännöt

olivat selviä ja henkilöstön keskinäinen luottamus hyvää, mikä tuki opetustyötä, kun taas toisissa kouluissa tilanne oli päinvastoin.

Rehtorikyselyn perusteella Suomessa on puutetta pätevistä opettajista, mikä näkyy erityisesti maaseutumaisissa kunnissa (kirjan luku 9, Luumi ym., 2026). Rekrytointivaikeuksien koettiin koskevan erityisesti erityis- ja erityisluokanopettajia. Pätevien opettajien puute vähenevän väestön alueilla sekä vaikeudet saada erityisopettajien työpaikkoja täytetyksi haastavat koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista ja voivat pitkällä aikavälillä vaikuttaa myös oppilaiden oppimiseen ja osaamiseen.

Osaamisen ja asenteiden suunnanmuutos ei ole vain koulun käsissä

Oppimaan oppimisen arviointitulokset osoittivat, että yhdeksäsluokkalaisten osaaminen sekä koulunkäyntiä ja oppimista koskevat asenteet heikkenevät. Aiempien tutkimusten mukaisesti osaamiseen ja asenteisiin olivat yhteydessä erilaiset taustatekijät, kuten sukupuoli, maahanmuuttotausta, tuen taso sekä äidin koulutustausta.

Koulussa oppimisen edellytyksenä on oppilaan omien lähtökohtien lisäksi laadukas opetus, jota voivat tarjota hyvinvoivat ja osaamiseltaan pätevät opettajat. Oppimaan oppimisen arvioinnin mukaan opettajat ovat kuitenkin Suomessa kuormittuneita (kirjan luku 8, Hotulainen ym., 2026). Tutkimuksessa opettajien kokeman kuormituksen tunnistettiin olevan yhteydessä siihen, miten selvinä he kokivat koulun yhteiset käytännöt ja pedagogiset linjaukset sekä siihen, millainen luottamuksen ilmapiiri koulussa vallitsi.

Opettajien kuormituksen helpottaminen sekä koulun toimintakulttuurin kehittäminen on siis tärkeää, mutta se vaatii pedagogisesti ja hallinnollisesti taitavaa johtajuutta. Koulu tulisikin nähdä kokonaisuutena, jossa oppilaiden osaamiseen vaikuttavat eri tasot koulutuksen järjestäjistä, rehtoreista ja opetushenkilöstöstä alkaen aina luokkiin ja oppilaiden yksilöllisiin tekijöihin asti.

Oppimaan oppimisen arviointitutkimuksessa osaamisen ja asenteiden todettiin kulkevan käsi kädessä. Oppilaiden osaamistason kohottamiseen tähtäävissä toimenpiteissä onkin tärkeä ottaa huomioon heidän asenteisiinsa, uskomuksiinsa sekä koulun ilmapiiriin vaikuttaminen. Oppimaan oppiminen -kirjan luvuissa 6 ja 7 (Oinas & Mikkola, 2026; Saarnio ym., 2026) tarkasteltiin myös opettajan antamaa palautetta ja todettiin, että oppimiseen ja itsesäätelytaitojen kehittämiseen kohdistuva, rohkaiseva palaute on tärkeä työkalu niin oppilaiden asenteiden kuin oppimisenkin tukemisessa.

Osaamisen ja asenteiden heikkenemisen sekä Suomessakin tunnistetun kuntien ja koulujen välisen eriarvoistumiskehityksen pysäyttäminen ei kuitenkaan ole yksin koulun tehtävä. Voidaan olettaa, että esimerkiksi arviointitutkimuksessa tunnistetut opettajien rekrytointihaasteet maaseutumaisissa kunnissa, painotetun opetuksen luokkien lisääntyminen suurissa kaupungeissa sekä kasvava tuen tarpeiden oppilaiden määrä haastavat koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista. Muutokseen tarvitaan koulun toimenpiteiden lisäksi kestävä koulutus-, alue- ja sosiaalipolitiikkaa.

Lähteet

Hautamäki, J., Arinen, P., Eronen, S., Hautamäki, A., Kupiainen, S., Lindblom, B., Niemivirta, M., Pakaslahti, L., Rantanen, P. & Scheinin, P. (2002). Assessing learning-to-learn: A framework. Evaluation 4. Helsinki: Opetushallitus.

Hienonen, N., Hotulainen, R., & Jahnukainen, M. (2021). Outcomes of Regular and Special Class Placement for Students with Special Educational Needs – A Quasi-experimental Study. Scandinavian Journal of Educational Research, 65(4), 646–660. DOI: 10.1080/00313831.2020.1739134

Hiltunen, J., Ahonen, A., Hienonen, N., Kauppinen, H., Kotila, J., Lehtola, P., Leino, K., Lintuvuori, M., Nissinen, K., Puhakka, E., Sirén, M., Vainikainen, M.-P., & Vettenranta, J. (2023). PISA 2022 Ensituloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2023:49.

Koivuhovi, S. (2021). Studying in a class with a special emphasis: changes in children's competence beliefs and mathematical thinking skills and the role of social comparisons. [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-7354-6>

Nazeri, F., & Vainikainen, M.-P. (2024). Suomen kielen taito ulkomaalaistaustaisten oppilaiden koulumenestyksen esteenä? – Valtaväestön ja ulkomaalaistaustaisten oppilaiden matematiikan osaamiserot ja niiden selittäjät. Teoksessa S. Oinas, & M.-P. Vainikainen (toim.), Digitalisaatio oppimisen ja oppimistulosten selittäjänä (s. 115–132). (Kasvatusalan tutkimuksia; No. 86). Suomen kasvatustieteellinen seura. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7411-26-1>

Saarnio, M., Mikkola, E., Hotulainen, R. & Vainikainen, M.-P. (toim.), (2026). Oppimaan oppiminen : Perusopetuksen päättävien oppilaiden osaaminen ja asenteet. Gaudeamus.

Salmela-Aro, K., & Chmielewski, A. (2019). Socioeconomic Inequality and Student Outcomes in Finnish Schools. Teoksessa L. Volante, S. Schnepf, J. Jerrim & D. Klinger (toim.), Socioeconomic Inequality and Student Outcomes. Education Policy & Social Inequality 4. Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-13-9863-6_9

Kirjoittaja

Milja Saarnio

KM

Väitöskirjatutkija

Tampereen yliopisto, milja.saarnio@tuni.fi

Kirjoittajan kuva: Laura Nyman